

Bron: Korthagen, F. (2005). Met flow leer je sneller. *Didactief*, 35(5), 26-27.

MET FLOW LEER JE SNELLER

door Fred Korthagen

Er vinden behoorlijk ingrijpende inhoudelijke vernieuwingen plaats in het onderwijs. In de dagbladen staat onomwonden dat het nieuwe leren het Nederlandse onderwijs aan het veroveren is. Dat is misschien overdreven, maar een aantal scholen is inderdaad helemaal 'om': leerlingen krijgen er meer vrijheid om op hun manier te leren en op hun manier dingen aan te pakken die hen interesseren.

Aan die handelwijze ligt de opvatting ten grondslag dat kinderen van nature gemotiveerd zijn om te leren. Daar kun je als docent of als school bij aansluiten en dan ontstaat geïnspireerd leren. De Iederwijsscholen zijn een duidelijk voorbeeld. Maar ook de visie van 'natuurlijk leren' zoals die in ons land door het APS (zie ook pagina 28) wordt uitgedragen, wint in sneltreinvaart terrein. En dat is naar mijn idee niet zo gek.

Want er is wel wat mis met het traditionele onderwijs. De uitvalpercentages zijn hoog. Leerlingen zijn vaak zeer cynisch over hun school en hun leraren, en die leraren zijn cynisch over hun leerlingen. En cynisme is nu eenmaal niet erg bevorderend voor een prettig en vruchtbaar leerklimaat. Ik durf de stelling te poneren dat het traditionele onderwijs op veel plaatsen aan het vastlopen is, zeker in het vmbo. Ook de overheid ziet dit in en probeert er nu wat aan te doen.

Sommige onderwijskundigen hebben echter grote twijfels hebben over het nieuwe leren. Volgens hen is helemaal niet bewezen zijn dat de nieuwe benaderingen zo goed werken. Wanneer je echter een school binnenloopt waar 'natuurlijk' wordt geleerd, zie je dat het wel degelijk werkt. Hoe kan dat nu? Hier gaapt een kloof tussen wetenschap en praktijk.

BEKWAAMHEIDSEISEN

Uiteraard is wel aangetoond dat leerlingen beter leren als ze meer gemotiveerd zijn. Het probleem zit voor sommige critici meer in de vraag of leerlingen de vrijheid wel aankunnen en of ze wel de goede dingen leren. We zijn er nu eenmaal aan gewend dat de maatschappij, de school of de leraar bepalen wat er geleerd dient te worden. En dan kom je bij de vraag of de leerling uiteindelijk wel voldoet aan de bekwaamheidseisen. Veel mensen zien echter over het hoofd dat er binnen het nieuwe leren allang oplossingen gevonden zijn voor het omgaan met de eisen die nu eenmaal aan leerlingen gesteld moeten worden.

Bij natuurlijk leren volgens het concept van het APS bijvoorbeeld, omschrijven docenten de producten of 'prestaties' die de leerlingen (in groepjes) kunnen realiseren. Dat blijkt zowel het leren te stimuleren als sturing mogelijk te maken in de richting die de docent belangrijk vindt. Wel komt die docent voor de vraag te staan welke 'prestatie' zowel motiverend voor leerlingen is als leidt tot het leren van de benodigde vakkennis. Docenten moeten dus aan de slag met de vraag hoe ze hun vak betekenisvol kunnen maken voor de leerlingen. Niet zo gek, na decennia waarin de leerlingen zelf maar moesten bekijken wat de betekenis van het genoten onderwijs was voor hun leven. Ik heb grote bewondering voor de docenten die deze uitdaging aangaan.

FLOW

Is het nu echt zo dat er geen wetenschappelijke onderbouwing is voor het succes van het nieuwe leren op scholen? Ik denk dat die er wel is, met name als we verder kijken dan de oudere theorieën over leren, die de leerling vaak nog vanuit een individueel perspectief beschouwen. Modernere theorieën zien leren als onderdeel van een sociaal proces en dat is precies zoals vernieuwingsscholen er tegenaan kijken.

Als je samen met anderen aan iets werkt, gebeurt er iets dat met een traditionele visie op leren niet helemaal te verklaren is. Er kan een proces ontstaan dat wel aangeduid wordt met de term *co-creatie*. Er treedt een cumulatie op van inzichten, maar ook van enthousiasme en inspiratie,

er ‘begint iets te stromen’ – dit wordt *flow* genoemd – en het geheel van de groep blijkt meer dan de som der delen. Mihaly Csikszentmihalyi, hoogleraar aan de Universiteit van Chicago en bedenker van het begrip *flow*, stelt dat dit verschijnsel samenhangt met een hoge snelheid en grote diepgang van leren.

Csikszentmihalyi is één van de grondleggers van de stroming genaamd *positive psychology*, die zich richt op de vraag wat er gebeurt als mensen in contact komen met hun persoonlijke kwaliteiten, iets waar veel vormen van het nieuwe leren goede mogelijkheden voor bieden. De positieve gevoelens die daardoor opgeroepen worden, stimuleren de cognitieve ontwikkeling, zo blijkt uit onderzoek van Fredrickson, één van de andere onderzoekers binnen die stroming. Deze stroming – vooral toegepast in managementtheorieën en nauwelijks opgepikt binnen de onderwijskunde – biedt dus wel degelijk wetenschappelijke bewijzen voor wat we momenteel bij het nieuwe leren zien gebeuren. En dit is slechts één voorbeeld van nieuwe, grensoverschrijdende theorieën over leren die momenteel in ontwikkeling zijn.

BELEMMERINGEN

Er is wel een ander probleem voor wetenschappers. De positieve effecten van het nieuwe leren kunnen niet vastgesteld worden op de manier die onderwijskundigen graag willen, namelijk door vooraf te bepalen wat je precies als effect zou willen meten. Wanneer leerlingen als ‘prestatie’ kiezen om een oude auto op de sloop te kopen en die weer draaiend te krijgen (één van de voorbeelden uit de benadering van natuurlijk leren van het APS), dan kunnen de leereffecten wel eens op hele andere gebieden liggen. Persoonlijke kwaliteiten als creativiteit, doelgerichtheid en systematisch denken worden aangesproken en daardoor ook ontwikkeld. Dat heeft een grote transferwaarde: die kwaliteiten zijn op heel veel andere gebieden inzetbaar en zeker in ‘het echte leven’. Breng dat allemaal maar eens in kaart als onderzoeker...

Het traditionele onderwijs richt zich meer op specifieke competenties die gebonden zijn aan afgebakende domeinen, domeinen die vaak alleen binnen de schoolcontext betekenis hebben voor de leerlingen. Dat is redelijk gemakkelijk onderzoekbaar. Onderzoekers zijn er daardoor niet zo erg aan gewend om leren te zien als een fenomeen dat veel verder reikt dan de leertaak van vandaag en van een bepaald schoolvak. In ieder geval zijn leerresultaten dan heel lastig te onderzoeken. Einstein zei het al: ‘Not everything that counts can be counted.’

Traditionele denkkaders kunnen dus belemmerend werken. Daarom zou het fantastisch zijn als onderwijskundigen, pedagogen en didactici – nog meer dan ze nu doen – niet alleen kritisch zijn vanaf de zijlijn, maar ook scholen proberen te ondersteunen met bruikbare theorie en met praktijkgericht onderzoek rond de nieuwe ontwikkelingen.

Dan moet wel meer gebruik gemaakt worden van benaderingen die de leerling niet alleen vanuit de relatie tussen denken en handelen bekijken (wat nog steeds het dominante paradigma is), maar die de leerling ook beschouwen vanuit de dimensies van voelen en willen (behoeften, motivatie). Ik pleit voor een geïntegreerd perspectief, waarin *flow*, inspiratie en bezieling ook als volwaardige concepten mee mogen doen.

Zo’n meer holistische visie op leren en leerlingen kan belangrijke impulsen geven aan leraren die experimenteren met het nieuwe leren. Zolang ze echter weerstand oproept binnen sommige academische kringen, zal de kloof tussen wetenschap en praktijk niet gedicht worden. Scholen en leraren wachten daar gelukkig niet op. Soms loopt de praktijk terecht voor de wetenschap uit.

Prof. dr. Fred Korthagen is bijzonder hoogleraar in de didactiek van het opleiden van leraren aan de Universiteit Utrecht en senior-trainer bij het Instituut voor Multi-level Learning te Amsterdam. Meer informatie: www.kernreflectie.nl.